

Міністерство освіти і науки України
Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського»
Південноукраїнський центр професійного розвитку керівників та фахівців
соціономічної сфери

КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ В АКАДЕМІЧНОМУ СЕРЕДОВИЩІ: ВІД ТЕОРІЇ ДО ПРАКТИКИ

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ

***Всеукраїнської науково-методичної конференції з міжнародною участю
06 червня 2026 року***

ОДЕСА

DOI: <https://doi.org/10.24195/CriticalThinking2026>

УДК: 378:159.955

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ КОНФЕРЕНЦІЇ:

Музиченко Ганна В'ячеславівна - доктор політичних наук, професор, проректор з наукової роботи Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Койчева Тетяна Іванівна – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки, в.о. першого проректора з навчальної та науково-педагогічної роботи Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Ольга ЗБАРСЬКА (Olga Zbarskaya) - доктор наук, експерт у галузі креативного потенціалу людини, член академії ACSW, член The Textbook & Academic Authors Association, засновник та президент компанії «OZCREDO», автор книг та підручників.

Черненко Наталія Миколаївна - доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри освітнього менеджменту та публічного управління Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Папач Ольга Іванівна - кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри математики і методики її викладання Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Дерік Ілона Морисівна - кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри перекладу і теоретичної та прикладної лінгвістики Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Листопад Олексій Анатолійович - доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри дошкільної педагогіки Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

*Рекомендова вченою радою Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»
(протокол №15 від 25 червня 2026 року.)*

Рецензенти:

Княжева Ірина Анатоліївна – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри дошкільної педагогіки Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

самостійності студентів. Викладач у цьому процесі виступає не лише джерелом знань, а й фасилітатором навчання, який організовує пізнавальну діяльність, стимулює дискусію та сприяє формуванню самостійного мислення. Важливим є також використання цифрових технологій, які розширюють можливості доступу до інформації та дозволяють урізноманітнити форми навчання.

Формування критичного мислення тісно пов'язане з розвитком інноваційної культури, яка передбачає готовність до змін, відкритість до нових ідей, здатність до навчання протягом життя та орієнтацію на постійне вдосконалення. У процесі вивчення інноваційного підприємництва студенти повинні не лише засвоїти теоретичні основи інноваційної діяльності, а й сформувані відповідні ціннісні орієнтації та поведінкові установки. Це включає розвиток підприємницької ініціативи, відповідальності за прийняті рішення, готовності до ризику та здатності до командної роботи.

Таким чином, формування навичок критичного мислення у здобувачів освіти при вивченні дисципліни «Інноваційне підприємництво» є комплексним процесом, який потребує системного підходу та використання сучасних педагогічних технологій. Ефективна реалізація цього процесу забезпечує підготовку конкурентоспроможних фахівців, здатних до інноваційної діяльності, адаптації до змін та прийняття обґрунтованих управлінських рішень. У перспективі подальших досліджень доцільно зосередити увагу на розробці методичних рекомендацій щодо інтеграції критичного мислення у навчальні програми, а також на оцінюванні ефективності різних педагогічних підходів у цьому напрямі.

Список використаних джерел:

1. Критичне мислення, як основа інноваційних практик. URL: <https://surl.li/hekxmm>
2. Рудюк А.Я., Русин-Гриник Р.Р., Ільницький В.В. Принципи розвитку інноваційної діяльності підприємств в умовах екстремальних ситуацій. Причорноморські економічні студії. 2024. Вип. 86. С. 57-62. DOI: <https://doi.org/10.32782/bses.86-9>.
3. Дуброва О.М., Сахнюк Т.В. Розвиток навичок критичного мислення сучасних студентів – представників покоління Z: інтерактивні практики. 2024. Вип. 72. С. 61-66. DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2024/72.9>
4. Бадер С.О., Починкова М.М. Теоретична модель технології формування критичного мислення громадян. Інноваційна педагогіка. 2025. Вип. 82. Т.1. С. 31-37. DOI <https://doi.org/10.32782/26636085/2025/82.1.4>

КРУПНИК Андрій Семенович

КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ У ПРАКТИЦІ НАРОДОВЛАДДЯ: ЯК ВПЛИВАТИ НА МІСЦЕВУ ПОЛІТИКУ

1. Критичне мислення як основа сучасного народовладдя

Критичне мислення у XXI столітті перестає бути виключно академічною навичкою і стає ключовою компетенцією громадянина, здатного впливати на політику. Воно визначається як здатність неупереджено аналізувати інформацію, оцінювати докази, виявляти упередження та приймати обґрунтовані рішення.

У контексті народовладдя це означає перехід:

- від пасивного сприйняття рішень влади → до активної участі;
- від емоційних реакцій → до доказової аргументації;
- від маніпуляцій → до усвідомленого вибору.

В умовах війни, інформаційного тиску та високої невизначеності критичне мислення виступає елементом **громадянської стійкості**, оскільки:

- захищає від дезінформації;
- підвищує якість колективних рішень;
- формує відповідальну участь у місцевому самоврядуванні.

2. Критичне мислення як інструмент впливу на місцеву політику

Практика народовладдя (публічні консультації, місцеві ініціативи, ОСН, громадські ради) без критичного мислення часто перетворюється на формальність.

Реальний вплив виникає тоді, коли громадяни:

1. **Аналізують проблему**, а не лише реагують на неї.
2. **Оцінюють альтернативи**, а не підтримують першу запропоновану ідею.
3. **Будують аргументацію**, а не апелюють до емоцій.
4. **Виявляють маніпуляції** у рішеннях влади або політичних акторах.

Таким чином, критичне мислення є не просто індивідуальною навичкою, а **інституційною передумовою якісного місцевого врядування**.

3. Когнітивна основа: як мислить громадянин, що впливає

Курс критичного мислення показує, що критичне мислення базується на складній роботі мозку, передусім префронтальної кори, яка відповідає за логічне мислення, самоконтроль та прийняття рішень.

Це має важливе практичне значення:

Емоційні рішення (Система 1) → швидкі, але часто помилкові.

Критичні рішення (Система 2) → повільні, але більш точні.

У місцевій політиці це проявляється так:

- емоційна підтримка “популярних” рішень → неефективні програми;
- критичний аналіз → сталі політики розвитку.

4. Типові когнітивні помилки у місцевому самоврядуванні (ключові ризики):

1. Підтверджувальне упередження

Громадяни шукають лише ті аргументи, що підтверджують їх позицію. Наприклад: підтримка “свого” проєкту бюджету без аналізу альтернатив.

2. Ефект фреймінгу

Рішення залежить від того, як подано інформацію. Наприклад: “Скорочення витрат” замість “Оптимізація бюджету”.

3. Групове мислення

Колектив уникає конфлікту і не критикує слабкі рішення. Цей підхід є часто характерним для консультативно-дорадчих органів.

4. Евристика доступності

Оцінка проблеми базується на яскравих, але не репрезентативних прикладах. Наприклад: “Один інцидент = системна проблема”.

Розуміння цих викривлень дозволяє будувати більш якісні механізми участі.

5. Методи критичного мислення у практиці народовладдя

5.1. Аналіз “5 чому” – дозволяє виявити першопричину проблеми.

Варто використовувати при формуванні місцевих програм і при аналізі звернень громадян.

5.2. Перевірка припущень

Системне ставлення під сумнів базових тез. Ключове питання: “А що, якщо це неправда?”

5.3. Зміна перспективи

Розгляд проблеми з різних позицій (влада, громадяни, бізнес, вразливі групи). Критично важливо для публічних консультацій і для конфліктних питань.

5.4. Метод “Шість капелюхів”

Дозволяє структуровано аналізувати рішення, розглядаючи окремо: факти, емоції, ризики, переваги, інновації, управління процесом.

5.5. Інверсійне мислення

Формулювання питання: “Як провалити цю політику?” дає змогу виявити ризики та запобігти помилкам.

6. Критичне мислення у циклі місцевої політики

Критичне мислення має бути інтегроване в повний цикл:

1. Ініціювання

- аналіз проблеми;
- перевірка джерел інформації.

2. Обговорення

- дебати;
- зіставлення позицій.

3. Прийняття рішення

- оцінка альтернатив;
- прогнозування наслідків.

4. Реалізація

- моніторинг;
- коригування.

5. Оцінка

- рефлексія;
- аналіз ефективності.

Ці складові відповідають підходу, де критичне мислення є **частиною управлінського циклу**, а не окремою навичкою.

7. Оцінювання критичного мислення у громадській участі

Пропонуються інструменти, які можна адаптувати до місцевого самоврядування, зокрема:

- рубрики оцінювання (якість аргументів, доказів, логіки);
- дискусії та дебати;
- есе та аналітичні записки;
- саморефлексія учасників.

Ці технології можна інтегрувати у громадські ради, молодіжні ради, робочі групи, публічні консультації.

8. Критичне мислення як звичка громадянина

Ключовий висновок курсу: **критичне мислення – це не одноразова дія, а щоденна практика.**

Основні звички:

- щоденний аналіз рішень;
- ведення рефлексивних нотаток;
- перевірка інформації;
- готовність змінювати позицію.

Ці звички формують: інтелектуальну автономію, відповідальність і здатність до самоорганізації.

9. Практичні рекомендації для впровадження

На рівні громади:

- 1) Включити елементи критичного мислення у Статут та локальні НПА.
- 2) Запровадити стандарти аргументованого обговорення рішень.
- 3) Використовувати фасилітовані методики (дебати, “6 капелюхів”).

На рівні інституцій:

- 1) Навчання посадових осіб і активістів.
- 2) Введення критеріїв якості рішень.
- 3) Використання аналітичних інструментів у політиках.

На рівні громадян:

- 1) Розвиток медіаграмотності.
- 2) Участь у консультаціях.
- 3) Самоосвіта та рефлексія.

10. Висновок

Критичне мислення є ключовою умовою ефективного народовладдя. Воно трансформує громадянина з об'єкта політики → у суб'єкта впливу, з носія думки → у носія аргументу, з учасника → у співтворця місцевої політики.

В сучасних умовах саме критично мислячі громади здатні протистояти маніпуляціям, приймати якісні рішення та будувати стійкі моделі розвитку.

Одним із шляхів впровадження критичного мислення у практику місцевого самоврядування може бути нормативне закріплення цих підходів у локальних

нормативно-правових актах – таких, як Статут територіальної громади, Регламент діяльності місцевої ради та Положення про постійні комісії місцевої ради.

Нижче наведено варіант статті Статуту територіальної громади, присвяченої застосуванню критичного мислення у здійсненні місцевого самоврядування та народовладдя.

Стаття N. Засади застосування критичного мислення у здійсненні місцевого самоврядування та народовладдя

1. У територіальній громаді визнається, що критичне мислення є необхідною умовою ефективного здійснення місцевого самоврядування, забезпечення народовладдя, участі жителів у прийнятті рішень та формуванні обґрунтованої місцевої політики.

2. Критичне мислення у практиці місцевого самоврядування розуміється як здатність суб'єктів місцевого самоврядування та жителів громади:

- аналізувати інформацію та джерела її походження;
- оцінювати достовірність доказів та аргументів;
- виявляти когнітивні упередження, маніпуляції та конфлікти інтересів;
- формулювати обґрунтовані висновки та пропозиції;
- розглядати альтернативні підходи та прогнозувати наслідки прийнятих рішень.

3. Органи місцевого самоврядування, їх посадові особи та інші суб'єкти публічної влади у громаді зобов'язані забезпечувати застосування підходів критичного мислення на всіх етапах формування та реалізації місцевої політики, зокрема:

- при визначенні та аналізі проблем розвитку громади;
- під час підготовки проєктів рішень, програм та стратегій;
- у процесі публічних консультацій, громадських обговорень та інших форм участі жителів;
- при прийнятті рішень органами місцевого самоврядування;
- у процесі моніторингу, оцінювання та коригування політик і програм.

4. З метою реалізації цієї статті у громаді застосовуються такі інструменти та підходи:

- 1) використання методів аналізу причинно-наслідкових зв'язків (зокрема, підходу «п'ять чому»);
- 2) перевірка припущень та обґрунтування висновків на основі доказів;
- 3) забезпечення розгляду альтернативних позицій та сценаріїв розвитку;
- 4) застосування структурованих методів обговорення та прийняття рішень (зокрема, багатопозиційного аналізу, фасилітованих дискусій);
- 5) прогнозування можливих наслідків прийнятих рішень та оцінка ризиків.

5. У процесах участі жителів громади органами влади забезпечується:

- відкритий доступ до інформації, необхідної для формування обґрунтованих позицій;

- створення умов для аргументованого обговорення, у тому числі із залученням різних соціальних груп;
- запобігання домінуванню маніпулятивних практик, дезінформації та тиску на учасників;
- заохочення культури діалогу, взаємоповаги та інтелектуальної доброчесності.

6. Органи місцевого самоврядування сприяють розвитку критичного мислення жителів громади шляхом:

- 1) проведення навчальних, просвітницьких та інформаційних заходів;
- 2) інтеграції відповідних підходів у діяльність консультативно-дорадчих органів, органів самоорганізації населення та інститутів громадянського суспільства;
- 3) підтримки ініціатив, спрямованих на підвищення рівня медіаграмотності та аналітичної спроможності жителів громади.

7. Застосування критичного мислення є одним із критеріїв оцінювання якості рішень органів місцевого самоврядування та ефективності форм громадської участі.

8. Порядок практичного впровадження підходів критичного мислення може визначатися окремими положеннями, програмами або методичними документами, що затверджуються відповідними органами місцевого самоврядування.

КУЗНЕЦОВА Галина Петрівна

КОМУНІКАТИВНО-КОГНІТИВНИЙ ПІДХІД У МЕТОДИЧНІЙ СИСТЕМІ НАВЧАННЯ ФОНЕТИКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ УКРАЇНСЬКОЇ СЛОВЕСНОСТІ

Одним із ключових складників професійної компетентності працівників освітньої галузі визначено комунікативну, основу якої мають становити ментальна стійкість, мовна свідомість, вербальна й паралінгвальна креативність, фундаментальні знання з української мови та належно сформовані вміння, навички, здатності правильно й переконливо послуговуватися всілякими мовними й невербальними засобами під час педагогічного дискурсу, спрямованого на формування в учасників освітнього процесу результатів навчання, що по-творчому ефективно й неперервно імплементуються в життя.

Із-поміж спеціальностей галузі А Освіта магістральною щодо формування комунікативної компетентності є предметна спеціальність А 4.01 Середня освіта (Українська мова і література), здобуття якої свідомо зобов'язує майбутнього вчителя української словесності у процесі осучасненої організації освітнього процесу не залежно від форм навчання (очно, дистанційно, змішано; у форматі

combating deception (self-deception) and increasing stress resistance in extreme conditions	психологічний ресурс протидії обману (самообману) та підвищення стресостійкості в екстремальних умовах	
Nataliia Kravchuk Formation of critical thinking in the process of teaching a “professional foreign language”	Кравчук Наталія Формування критичного мислення в процесі викладання “іноземної мови професійного спрямування”	176
Mykhailo Krasota Critical thinking in car diagnostics	Красота Михайло Критичне мислення при діагностуванні автомобілів	178
Oksana Krychkiivska Developing creative thinking in future it specialists	Кричківська Оксана Розвиток креативного мислення у майбутніх ІТ-фахівців	180
Volodymyr Krupa Formation of critical thinking skills in students when studying the discipline "innovative entrepreneurship"	Крупа Володимир Формування навичок критичного мислення у здобувачів освіти при вивченні дисципліни «інноваційне підприємництво»	182
Andrii Krupnyk Critical thinking in the practice of democracy: how to influence local politics	Крупник Андрій Критичне мислення у практиці народовладдя: як впливати на місцеву політику	186
Halyna Kuznetsova Communicative-cognitive approach in the methodological system of teaching phonetics to future teachers of Ukrainian literature	Кузнецова Галина Комунікативно-когнітивний підхід у методичній системі навчання фонетики майбутніх учителів української словесності	191
Yurii Kulieshkov Critical thinking is an important stage in the development of a creative personality	Кулєшков Юрій Критичне мислення важливий етап розвитку творчої особистості	196
Svitlana Kulikova Critical thinking strategies in the process of musical and sensory development of preschoolers with special educational needs	Кулікова Світлана Стратегії критичного мислення у процесі музично-сенсорного розвитку дошкільників із особливими освітніми потребами	200
Maryna Kushnierova Formation of	Кушнєрєва Марина	204